

Recuperar Juan Gil-Albert

Juan Gil-Albert és home d'una amabilitat suau, exquisida. Ha estat ben fàcil concertar amb ell l'entrevista, tot i que ens avisà que la seua memòria —amb una justa fama de privilegiada— ja no és el que era. Hi ha una certa coqueteria de l'edat en aquestes disculpes. La memòria de l'escriptor d'Alcoi continua sent excel·lent. La vida, certament, ha tenyit els records d'una ironia afectuosa, però aquests hi perduren. Sa casa té un aire de burgesia *fin de siècle* que, a València, costa de trobar. A la sala on seiem tota la decoració és de primera qualitat. Si de cas, una mica enforfoguida. “És que jo vivia en una altra casa, molt més gran, al carrer de Colom, fent xamfrà amb Isabel la Catòlica. Ara l'han tombada i hi han alçat un d'aquests disbarats. En fi, el carrer de Colom ha perdut molt. Ací hem hagut d'encabir mobles de la família com hem pogut. Hi ha menys espai”.

Un tapet de randes treballadíssimes cobreix el tendur davant el qual seiem. Al damunt hi ha una carpeta de treball. Gil-Albert l'acaricia durant la conversa de tant en tant, amb complaença. Però no ens l'obri.

“La meua obra ja és acabada, sí. Pensa que el primer d'abril jo complia vuitanta-tres anys. Si m'ho haguessen dit quan en feia quaranta, no m'ho hauria cregut. Per l'aniversari vaig rebre moltes felicitacions, inclús telegrams oficials. I jo, mig content, mig molest, clar. Ja he escrit prou. I ara, possiblement, hauria de forçar la cosa i no ho vull, en absolut. Em falta per publicar dos o tres títols ja escrits i, bé, si un dia m'alce i, com es diu vulgarment, la inspiració m'arriba, escriuré; però, si no, no em preocupa perquè crec que ja he dit tot el que em corresponia dir. Ara, el que em fan, és anar a parlar a molts llocs. A mi, em costa parlar en públic. El que m'ix és llegir. Això sí, sembla que ho feia bé. A part, clar, que amb els anys es perd fluïdesa”.

—*De menut, segons els mestres, llegia ja com un artista.*

—Sí, sí. Hi ha una anècdota amb això. Jo li dic el meu bateig. Era en la primera Ensenyança, als Escolapis. Llegíem *El Quijote* i em va tocar una part ben difícil, on passaven moltes coses i el pare, quan vaig acabar, m'ho digué: “Vostè ha llegit com un artista”. I sembla que amb els anys no se me'n va anar el do.

—*Vostè va nàixer a Alcoi, però anà ben prompte a València.*

—Jo vaig nàixer a Alcoi el 1904, el dia 1 d'abril, que aquell any fou divendres sant, a les tres de la vesprada. Llavors deien que nai-

La setmana passada moria a València Juan Gil-Albert. EL TEMPS vol retre'l homenatge reproduint l'entrevista que l'any 1987 li va fer l'escriptor Enric Soria.

xies amb do, amb gràcia. Ens vam traslladar a València, entre altres coses perquè jo estudiàs als Escolapis, quan devia tenir uns deu o onze anys.

—*No obstant això, vostè fa moltes referències a Alcoi en la seua obra. És el lloc primigeni?*

—Clar. Alcoi em va quedar molt fix, perquè hi vaig ser els primers anys i perquè nosaltres no vam deixar d'anar-hi mai. Mon pare tenia una finca als voltants, fins a la guerra, que ens vam quedar sense. També anàvem sovint a Alacant.

—*Vostè arriba a València quan s'edifica l'eixample. És el moment del modernisme local, ric, abundós, patrici. Què queda, ara, d'aquella València?*

—Quan vam venir ací, el centre de la ciutat era el carrer de la Pau i el de Sant Vicent. Estaven en la plenitud. Era el moment dels landós i les Berlines, dels cavalls, més que automòbils. Naturalment, hi ha hagut molts canvis. Seria difícil resumir-ho. Hi hagué els desordres de la guerra, el creixement, les reformes. Clar que l'alcalde, de vegades, em diu: “Juan, el carrer de la Pau no s'ha tocat per a res”.

—*És cert que per a Cernuda el de la Pau era un dels pocs carrers autèntics que havia vist?*

—Estàvem on ara hi ha el local d'Alfons el Magnànim —llavors en mans dels comunistes, no sé quin ministeri hi havia. Teníem al davant l'estàtua de Jaume I i en parlàvem, de la ciutat i d'açò i d'allò, llavors mirà cap al carrer de la Pau i digué “és un dels pocs carrers que hi ha a Espanya”. Clar, com acaba en aquella torre, la de Santa Caterina, que, a més, és valencianíssima.

—*Encara és un carrer, el de la Pau?*

—Sí, jo ja no el veig com llavors. Sense el pas dels carruatges i tot allò, de tota manera segueix havent-hi les cases i els comerços. Però jo, els d'abans, els trobava més opulents, més... no ho sé. Hi havia una casa, no recorde com es deia. Em fa patir, això, perquè és un absurd que no me'n recorde, una botiga per a coses de cavallers, tan elegant. Si jo li he dedicat una quantitat de pàgines tremenda!

—*Dins la literatura catalana, vostè reconeix haver-se interessat per March i Maragall, entre altres. Aquest darrer, particularment, sembla que el va fer conèixer a Cernuda.*

—Eren uns anys, per a mi, d'una gran avidesa de lectures, i Maragall m'interessà molt.

Tinc algunes obres d'ell, sobretot era per la seua mediterraneïtat.

—*Ha comentat, de vegades, que al País Valencià hi ha una altra estètica, més aspra o més profunda que el barroquisme tòpic que se'ns atribueix.*

—Possiblement. Encara que aquest caràcter, diguem-ne menys pompós, és més del sud, més alacantí. València és més vistosa, més corba. El sud és més lineal, per dir-ho d'alguna manera.

—*València no és un escenari literari gens habitual. Per trobar la valència de pre-guerra cal llegir Gil-Albert. Vostè li ha dedicat moltes planes.*

—Però hi ha moltes ciutats que no han trobat escriptor. Per a mi, el lloc on visc cobra una gran importància i més en els anys joves, quan les coses t'influeixen. Ara, Alacant, com a ciutat, no ha quedat mai en un segon lloc de la meua obra, perquè m'agrada molt, Alacant. Inclús té un toc senyoril —no senyorívol, perquè seria dir-ne massa—, senyoril. Són aquestes coses que vas veient i que de vegades ni comentes. Coses que has anat registrant i que van apareixent als llibres.

—*Vostè fa molta referència a dos escriptors valencians, Miró i Azorín, que li van ser decisius, sobretot el primer.*

—Ho són, els dos. Azorín, amb tanta importància o més. El que passa és que l'ambient de Miró, més aburgosat, podia tenir amb mi una relació major. Però jo dec molt a Azorín. Ho he dit darrerament, a Alacant, a l'antiga casa d'Azorín. En una lectura en una sala plena de gent jove, molt atenta. Una experiència molt agradable.

—*També ha esmentat sovint Wilde i menys, però amb èmfasi, Thomas Mann.*

—Aquests són els meus escriptors, en efecte. N'hi ha un altre, André Gilde, que, per a mi, en un moment donat, va ocupar el primer lloc.

—*A vostè, se l'ha inclòs dins la generació del 27.*

—Cert, van ser ells els que em van descobrir, perquè jo era un senyoret de "províncies" i ells eren de Madrid o hi residien. Hi havia un grup que feia lectures, "Las misiones pedagógicas", o una cosa així. Quan van venir a València, em van conèixer i, un d'ells, quan va tornar a Madrid, els digué: "Allà hi ha una persona igual que nosaltres". I, clar, ens vam relacionar. Tot l'episodi de la guerra, el vam viure junts.

—*Després de la guerra, Cernuda mai no volgué tornar.*

—Bo, és curiós, sobre la marxa de Cernuda... de vegades no se sap exactament les coses com han succeït. Ell passà a Anglaterra perquè l'havien cridat per fer unes conferències. I, com que tot allò es veia confús, si això es podia fer, anar-se'n en aquells moments,

"Cert, van ser ells (generació del 27) els que em van descobrir, perquè jo era un senyoret de "províncies" i ells eren de Madrid o hi residien. Hi havia un grup que feia lectures, 'Las misiones pedagógicas', o una cosa així. Quan van venir a València, em van conèixer i, un d'ells, quan va tornar a Madrid, els digué: 'Allà hi ha una persona igual que nosaltres.'"

nosaltres, els que fèiem *Hora de España*, Bergamín, tots, li vam dir: "A nosaltres ens convé, ara, que vaja un escriptor i explique el que passa" i l'animàrem. I, clar, una vegada fora, li passà el que a molts, que veia les coses més clares que ací. Ho veia tot perdut. I ens cridà dient què li passava i que què feia. Nosaltres teníem ja la impressió que ens faltava poc de temps per marxar. I ella era fora. I ara, de vegades, es fan comentaris afegint un altre sentit que tot allò no tingué.

—*A l'exili vostè va conèixer molta gent també, Octavio Paz...*

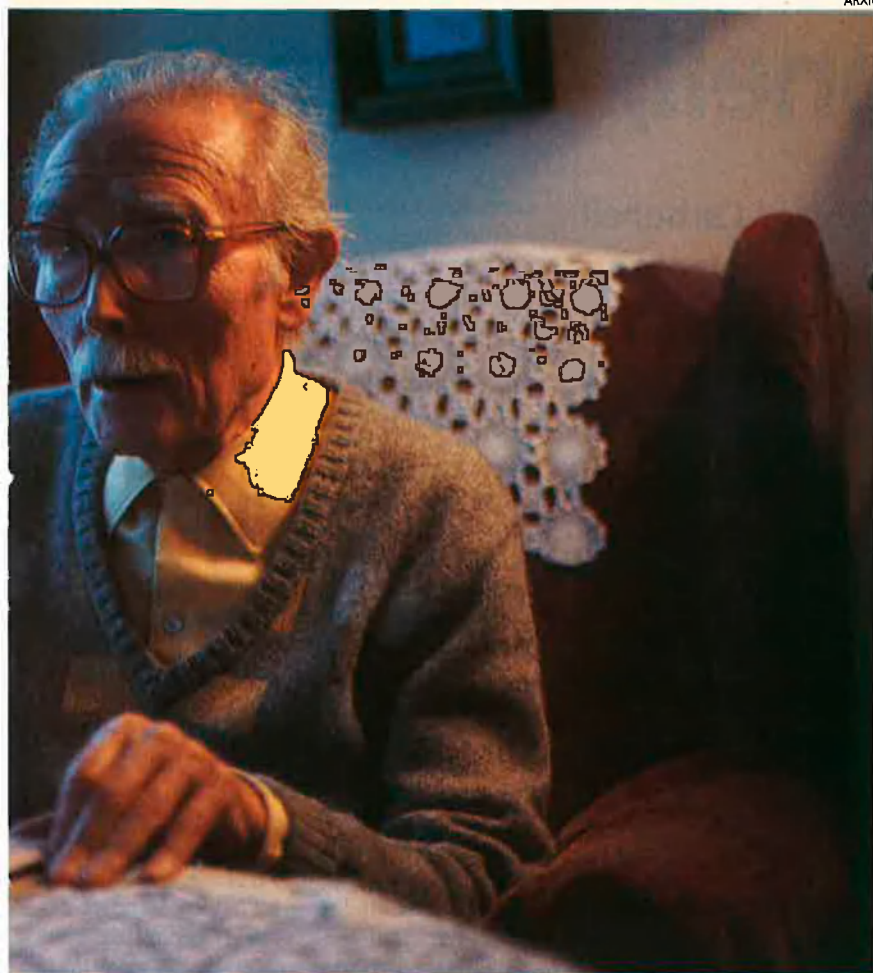
—Ell i la seua dona van ser íntims meus, ens vèiem molt sovint. Comptaren molt, molt, per a mi. Per això vaig sentir molt que se separassen. Octavio ve ara, amb una senyora que jo he de saludar, i bé, ho faig, però em disgusta, comprèn, una cosa que ha estat tan teua i que s'ha enderrocada.

—*Van treballar junts?*

—Sí. Ell dirigia una revista i me'n nomenà secretari.

No sé si m'anava molt o no, però, en fi, era una cosa que jo podia fer. Després ja me'n vaig anar.

—*Quan torna a València, el 1947, queda molt apartat de la vida cultural d'aleshores.*

—Perquè em faltava molta gent. La meua gent era tota fora. Jo, en això, sempre vaig ser molt decidit. Vaig dir: “El moment de ser fora ha acabat”. No va ser un capritx. Jo venia a ficar-me a casa per escriure. Ens ho podíem permetre, afortunadament. Per cert, vaig arribar el mateix dia que va morir Manolete. Em va fer passar a un despatx, i em feren esperar vora dues hores. I entrà un senyor que em felicità per haver volgut tornar. Em digué: “Només li demane una cosa: si escriu vostè res, que siga el que vertaderament veu”. Això, ho tinc escrit en algun lloc: “Y así lo hice, pero en mi cajón lo tengo”. Calgué que passàs molt de temps.

—Era dolorós escriure per a un calaix?

—Home, sí. Perquè jo no hi estava acostumat. Jo havia anat pel món i ningú no m'havia dit res. I en venir ací... immediatament el record del passat... Però, bo, tot es va anar arreglant, canviant.

—Era més puritana la societat valenciana de postguerra?

—Clar. Molt més. Quan vaig tornar-hi em vaig trobar amb unes coses que sempre havia desconegut. Estava una mica sorprès.

—Sol repetir-se que no hi ha cap estètica sense una ètica darrere, no seria més aviat a

“Pel que sembla, Gil de Biedma, quan em va llegir, va anar a veure Carles Barral i digué: ‘llegiu-vos això’ i s’ho van llegir. El cas és que vaig tenir tres o quatre editors en un any.”

l'inrevés, no hi ha cap ètica sense estètica?

—Segons què anomenem estètica, no?, perquè hi ha estètiques que no són, precisament, massa ètiques. Sobretot si hi incloem els escenaris. Jo he estat molt independent d'això, sempre. I la veritat és que no puc contar coses catastròfiques. Com a màxim, algun que altre besllum. Després tot va anar passant. A casa estaven sempre preocupats. No faces això, no faces allò, en fi.

—A començaments del 70, aproximadament quan Gil de Biedma publica un article molt encomiàstic sobre Valentín, vostè comença a ser reconegut

—Els editors catalans es van interessar molt. Allà pel 74 van fer un sopar a Madrid convidant diversos escriptors perquè se'n fessen ressò. Va ser una cosa estupenda. Pel que sembla, Gil de Biedma, quan em va llegir, va anar a veure Carles Barral i digué “llegiu-vos això” i s'ho van llegir. El cas és que vaig tenir tres o quatre editors en un any. Tinc records molt grats, d'aquella època.

—Vostè ha practicat tots els gèneres, la poesia, la narrativa, l'assaig, les memòries. En quin ha trobat més reflectit el seu estil?

—Jo crec que tot això forma una unitat. Algunes coses, no les has meditates, no has reclamat que t'apareguessen, sinó que es produeixen i et trobes com si fos una nova porta, per on entres sense deixar de ser tu. Jo, ara, em llegesc molt. Agafe un llibre i, t'ho confesse, en aquest llegir-me molt deu haver-hi un desig que no hi haja quedat dubte, per buscar què hi ha fallat. I no, et confese que no m'ocorre, això. Trobe, a més, l'obra com molt fosa, alhora que és treballada no és artificiosa. Igual que reconec que no sé parlar en públic, quan em pose a escriure, tot flueix. Sent la fuïdesa d'algu, d'algu que em comunica aquesta inspiració. De vegades em sorprenc, llegint-me. Però no per cap defalliment. Es que m'estranya. “Això ho he escrit jo?” És com... com si s'hagués vingut a això. Aquesta és la impressió que jo he tingut. Jo he estat fent el que em pertocava. He seguit el meu camí.

En acabar, Gil-Albert ens ensenya sa casa, fotos de parents, d'escriptors, una reproducció del famós retrat oval de la família del tsar, leit motiv de moltes pàgines seues: “sempre m'he interessat molt per la fi dels tsars, m'hi he fet un especialista”. Fa un breu comentari sobre Nietzsche. Massa tard, aquesta pregunta perduda en el tinter, l'encontre entre el solitari de Sils-Maria i aquest alcoià lluminós, mediterràniament feliç.

El gat de casa, discret durant l'entrevista, s'acosta a jugar amb l'amo.

El gat posa alegrement a les fotos. Gil-Albert se'l mira divertit. “No saps, tu, què t'han fet, ¡he!, la immortalitat”. **Enric Sòria**